

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO1-M22 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Ткачук Анастасія Віталіївна

Керівник:
Городиська Оксана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач

Рецензент:
Гудима Наталія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
1.1. Сутність поняття «комунікативна компетентність» в сучасній освіті.....	8
1.2. Психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами інтерактивних технологій.....	15
1.3. Інтерактивне навчання як засіб формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.....	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	35
2.1. Моніторинг рівня сформованості комунікативної компетентності молодших школярів.....	35
2.2. Методика формування комунікативної компетентності учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій.....	50
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	72
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження. Якісні зміни, що відбулися у свідомості громадян незалежної України, вимагають перегляду стратегії шкільної мовної освіти – головного завдання сучасної освітньої політики в державі. Зростання соціальної ролі молоді людини, її активне творче самовиявлення зумовлюють необхідність формування комунікативно компетентної мовної особистості, здатної вміло користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях, зберігати й примножувати цінності та ідеали народу. Зазначена ідея є в Законі України «Про освіту» [24], Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» [58], Державному стандарті початкової освіти (2018р.) [22], Концепції Нової української школи [36], Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [23]. Актуальним є усвідомлення українцями «рідності», «материнськості» української мови як чинника згуртування їх у єдину національну спільноту. Школа покликана сформувати мовну особистість, готову жити в соціумі та самовдосконалюватися. Сучасне розуміння проблеми розвитку мовної особистості зумовлює переосмислення навчання української мови в основній школі, де змінюються акценти із засвоєння знань із теорії мови на формування життєво необхідних умінь їх використовувати. Основна мета шкільного навчання української мови розглядається в площині формування комунікативної компетентності учня, його здатності до ефективного спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів, творчого розвитку в комунікативній взаємодії. Від якості, глибини й обсягу знань, якими оволодіває учень на уроках української мови в основній школі, його сформованої комунікативної компетентності значною мірою залежить сучасний стан і майбутній розвиток нашої держави. Оскільки зберігати надбання предків, підтримувати традиції національної культури, проводити національну політику неможливо без досконалого знання рідної мови та комунікативно доцільного її використання. Освітні завдання сучасна школа має розв'язувати за допомогою як усієї системи навчання й виховання, так і

предметів, що вивчаються в школі, але українська мова серед них посідає чільне місце як державна, як фундамент освіти в дошкільному закладі освіти, початковій та основній школі. Тому необхідний пошук оптимальних шляхів формування мовної особистості, підготовки її до розв'язання питань у будь-якій сфері діяльності. Вирішення цієї важливої проблеми спрямоване на розвиток комунікативної компетентності учнів, що вимагає врахування лінгвістичних, психолого-педагогічних та лінгводидактичних наукових засад для досягнення високого рівня культури спілкування. Проте дослідження вчених у цій площині, теоретичні та прикладні аспекти формування комунікативної компетентності учнів початкової школи, що забезпечуються принципами перспективності й наступності, належним чином ще не висвітлені в наукових працях, тому потребують свого вирішення з позиції сучасної психології, психолінгвістики, дидактики та лінгводидактики щодо змісту, структури, обсягу неперервного навчання мови.

Вітчизняні та зарубіжні вчені і дослідники аналізували різні підходи до процесу формування комунікативної компетентності: комунікативний підхід до питання вивчення літературного читання (О. Біляєв, Т. Донченко, Л. Скуратівський, В. Мельничайко, М. Пентилюк); психолого-педагогічні передумови та фактори мовленнєвої діяльності (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Леонтьєв); розвиток мовлення учнів молодшого шкільного віку (В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко). Методичним аспектам цього питання присвятили свої праці В. Бадер, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Л. Мацько, М. Вашуленко, О. Хорошковська, Т. Ладжінська.

Ряд вчених вважають, що у початковій освіті надзвичайно важливим є процес формування граматичних умінь і навичок, а також застосування набутих знань в процесі мовної практики (І. Бабій, О. Беляєв, Н. Венжинович, Т. Вільчинська, Н. Гальона, Н. Грипас, О. Леута, М. Плющ, Т. Розумик, Л. Скуратівський).

Отже, як показує вивчення та узагальнення науково-педагогічної літератури, проблема формування комунікативної компетентності в учнів

початкової школи засобами інтерактивних технологій не була предметом спеціального дослідження.

Актуальність досліджуваної теми зумовлена недостатнім рівнем сформованості комунікативної компетентності молодших школярів та певними труднощами в процесі впровадження інтерактивних технологій для розв'язання проблеми компетентнісної освіти в початковій школі.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність застосування інтерактивних технологій у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан розробки досліджуваного питання в психолого-педагогічній літературі.

2. Визначити психолого-педагогічні особливості та шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

3. Конкретизувати критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів.

4. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність інтерактивних технологій в початковій школі у формуванні комунікативної компетентності учнів.

Об'єкт дослідження: процес формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Предмет дослідження: інтерактивні технології як засіб формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, науково-методичної, довідково-енциклопедичної літератури та нормативних документів з проблеми дослідження, аналіз передового педагогічного досвіду; *емпіричні:* педагогічне спостереження, узагальнення досвіду, педагогічний аналіз, педагогічний експеримент, опитування (бесіди з вчителями та учнями, анкетування), тестування; *статистичні:* кількісний і

якісний аналіз результатів дослідження.

Теоретична значущість дослідження полягає у тому, що було конкретизовано значення та сутність поняття «комунікативна компетентність», визначено місце і роль інтерактивних технологій у формуванні комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

Практичне значення: матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані в освітньому процесі школи вчителями початкових класів під час впровадження інтерактивних методів навчання з метою формування комунікативної компетентності молодших школярів.

База дослідження: Циківська гімназія Гуменецької сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області та Балинський лицей Смотрицької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Апробація результатів дослідження: основні положення і результати дослідження представлені на інтернет-конференціях:

1) VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (15-16 березня 2023 року, м. Кам'янець-Подільський);

2) Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (18-19 жовтня 2023 року, м. Кам'янець-Подільський),

3) XII Регіональній науково-практичній конференції «Методика навчання філологічних дисциплін у закладах загальної середньої та вищої освіти» (7 грудня 2023 року, м. Кам'янець-Подільський).

Опубліковано статтю: Ткачук Анастасія. Особливості використання методів інтерактивного навчання для формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Методика навчання філологічних дисциплін у закладах загальної середньої та вищої освіти*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023.

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 рр.).

Обсяг і структура. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 98 сторінок комп'ютерного тексту, 88 джерел використаної літератури, 5 додатків.

ВИСНОВКИ

Дослідження, яке ми проводили, присвячене проблемам формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи у процесі застосування інтерактивних методів, дозволяє зробити такі висновки:

1. Виокремлено теоретичні засади та умови формування комунікативної компетентності на основі аналізу психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, які дали змогу визначити зміст понять «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність», «інтерактивні технології».

2. Взято до уваги відповідні психолого-педагогічні аспекти (спілкування, мотивація, інтерес, пам'ять, увага, мислення і т.д.), що сприяють процесу підготовки молодших школярів до подальшої навчальної діяльності.

3. Проаналізовано інтерактивні методи навчання як дидактичне джерело формування комунікативної компетентності учнів початкової школи, як засіб формування комунікативних вмінь й навичок, пов'язаних зі сприйняттям, осмисленням (розумінням) авторського тексту і з продукуванням (створенням) власного.

4. Досліджено навчально-методичне забезпечення із зазначеної проблеми: Державний стандарт початкової освіти, чинні програми, шкільні підручники з української мови, літературного читання. Виявлено, що зміст підручників «Українська мова» спрямовано на досягнення комунікативної мети, вирішення теоретичних і практичних завдань, що передбачають розвиток мовленнєвих умінь і навичок учнів початкової школи, а «Літературне читання» дає систему навчання учнів читати і повноцінно сприймати художній твір як мистецтво слова, яке включає спостережливість, творчу уяву, змогу сприймати звукові, словесні образи, емоційно реагувати на художнє слово, співпереживати, створювати.

5. Визначено структуру комунікативної компетентності, виявлено основні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності учнів початкової школи. Ціле-мотиваційний

компонент спирається на рівні мотивації молодших школярів, а саме визначає потребу досягнення успіху в конкретній навчальній, комунікативній ситуації. Спонукально-настановчий критерій – наявність системи мотивів учня, що спонукає до спілкування; готовність виявляти наполегливість, ініціативність, активність у комунікативному процесі, цілеспрямованість у роботі з текстом. Комунікативно-когнітивний компонент за змістовим критерієм передбачає виявлення комплексу знань, необхідних для ефективного формування комунікативної компетентності, залежить від сформованості вмінь співвідносити знання з різних предметів. Практично-діяльнісний компонент відповідно комунікативно-діяльнісний критерій – сукупність комунікативних умінь і навичок, що виявляються у здатності самостійно використовувати власний досвід, знання, уміння у мовленнєвій діяльності, творчо продукувати тексти різних типів, жанрів і стилів мови залежно від мети та комунікативної ситуації. Визначені критерії та їх показники дали змогу визначити такі рівні сформованості комунікативної компетентності в учнів початкової школи у процесі використання інтерактивних методів: високий, достатній, середній, початковий. Аналіз діагностики дав змогу встановити, що учні експериментального класу виявили нижчий рівень сформованості комунікативної компетентності порівняно з молодшими школярами контрольного класу. Так, високий рівень розвитку комунікативної компетентності переважає на 1,3 %, достатній рівень на 0,7 %, а в середньому рівні експериментальний більший на 0,6 %, початковий рівень переважає на 1,4 % у школярів контрольного класу порівняно з експериментальним.

6. На всіх етапах проведення експериментальної роботи використовувався широкий спектр видів роботи, які служили для забезпечення всіх компонентів сформованості комунікативної компетентності в молодших школярів засобами інтерактивних технологій, а саме використання кейс-методу, проведення комунікативних тренінгів з актуальних проблем культури спілкування «Як правильно вибачатися», «Як висловлювати своє прохання», «Як втішити засмучену (ображену) людину», «Ввічливе прохання – ввічлива відмова»,

комунікативних ігор «Додай чарівне слово», «Правильно-неправильно», «Зафарбуй квітку ввічливими словами», ранкових зустрічей із використанням комунікативних розминок «Давайте привітаємось», «Комплімент», «Піднеси настрій» і т. д. Аналіз показників сформованості комунікативної компетентності в молодших школярів, основі цілісних компонентів, які синтезовано за трьома критеріями: спонукально-настановчий, пізнавально-інформаційний, комунікативно-діяльнісний, дав змогу констатувати суттєве зростання кількості учнів, відзначених високим рівнем сформованості комунікативної компетентності в експериментальному класі зріс на 18,7 %. Відповідно, кількість молодших школярів, охарактеризованих достатнім рівнем сформованості комунікативної компетентності, зросла на 6,7 %, а середнього на 1,4 %. Показники початкового рівня сформованості комунікативної компетентності знизивсь в експериментальному класі на 26,8 %. Натомість у контрольному класі не виявлено подібних змін. Зокрема, показники високого рівня зазнали позитивної динаміки на 5,4 %, достатнього – на 4,7 %, а значення середнього – на 0,7 % і початкового рівнів знизились на 9,4 %. Істотна різниця в кількісних показниках сформованості комунікативної компетентності на користь експериментального класу та збільшення різниці між достатніми, середніми показниками експериментального та контрольного класів доводить ефективність інтерактивних технологій, що системно впроваджувались в освітній процес експериментального класу.

У ході подальшої роботи актуальними для вивчення залишаються такі аспекти проблеми, як дослідження особливостей прояву комунікативної компетентності особливостей спілкування молодших школярів з різними дорослими – батьками, вчителями, сусідами; вивчення залежності змісту та форм спілкування від ставлення учнів до партнера тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ампілогова Л. Інтерактивні технології. *Завуч*. 2004. № 30. С. 13-15.
2. Барановська Л. В. До теоретичних засад формування культури мовлення. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 3. С. 33-37.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 344 с.
4. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>.
5. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 2008. С. 107.
6. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. №9. С. 1–4.
7. Бібік Н. М. Я досліджую світ: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1 / Н. М. Бібік, Г. П. Бондарчук. Харків : Ранок, 2020. 136 с.
8. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: моногр. Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 2014. 346 с.
9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей п'ятого року життя. Київ : Генеза, 2017. 184 с.
10. Васильєва Н. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу. *Управління школою*. 2005. № 34. С. 18-22.
11. Васильєва О. В. Сучасний стан проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Використання інтерактивних технологій навчання в мовній освіті молодших школярів* : матеріали II Регіонального науково-практичного семінару, (3-4 берез. 2016 р.) Херсон, 2013. С. 154–157.
12. Васильєва О. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.09 – теорія навчання / Васильєва

- Ольга Вікторівна ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2015. 18 с.
- 13.Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення у початковій школі: метод. посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
- 14.Види вправ з розвитку мовлення молодших школярів на уроках читання. URL : <http://www.startpedahohika.com/sotems-1127-6.html>.
- 15.Використання інтерактивних методів навчання / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М.Герасимчук, О.А.Кочубей. 2016. URL : <http://www.refs.in.ua/m-kochubej-o-a-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya.html>.
- 16.Владимиров В. Інформування, комунікація, спілкування: відмінне й спільне у просторі масового розуміння. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2001. Т.3. С. 58-64.
- 17.Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць*. Полтава, 2011. С. 88-94.
- 18.Гадкевич Л. Н. Інтерактивні технології. *Завуч*. 2004. №6. С. 9-12.
- 19.Галіцина Л. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання. Київ : Ред. заг. 2005.
- 20.Головань М. Комунікативна компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23-30.
- 21.Грамота. Література і мовлення / Ред.-уклад. О. Г. Жукова. Харків : Видавництво «Ранок», 2009. 112 с.
- 22.Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti>.
- 23.Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ, 2003. 273 с.88
- 24.Закон України «Про освіту» (2017р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

25. Інноваційні технології в початковій школі. Київ : Шк. світ, 2008. 112 с.
26. Інтерактивні методи навчання: Навч. посібник. / За заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. Щецін : Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
27. Інтерактивні технології на уроках української словесності / Укладач Раїса Орищин. Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 106 с.
28. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник / Авт.-укл.: Пометун О., Пироженко Л. Київ : «А.С.К.», 2002. 136 с.
29. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НМЦВО, 2003. 299 с.
30. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів освіти]. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с.
31. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: Харків, 2003. 207 с.
32. Климова К.Я. Комунікативні ознаки мовлення. Основи культури і техніки мовлення. Київ : Ліра, 2004. С. 7.
33. Когут О.І. Інтерактивні технології навчання. Тернопіль : Астон, 2005. 203 с.
34. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
35. Кондакова А. М. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Київ : Початкова школа, 2002. 127 с.
36. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/.../nova-ukrayinska-shkola>.
37. Корніяка О. М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості. *Проблеми сучасної психології*: Збірник наукових праць Кам'янець Подільського національного університету

- імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 3. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. С. 180-194.
38. Крутій К. Л., Письменна Л. М. Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «Ліпс» ЛТД, 2006. 192 с.
39. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця, 2004. 272 с.
40. Леонтян М. А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. 2009. Т. 1. 175 с.
41. Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С.487-493.
42. Мацько Л.І. Риторика: навч. посіб. Київ : Вища шк., 2003. 311 с.
43. Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків, 2007. 768 с.
44. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja. Під заг. ред. Н. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с
45. Новак М. В. Теоретичні основи формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2014. № 2. С. 56–58.
46. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Київ : Аконіт, 2008. Т.3. 862 с.
47. Окуневич Т. Формування комунікативної компетентності учнів засобами рідної мови. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 2 (53). С. 123-127.
48. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису. *Дивослово*. 2006. № 9. С. 2-5.
49. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник у 2 кн. Чернівці, 2010. Кн. 1. 464 с.
50. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Додаток до наказу МОН України від 19.08.2016

- р. № 1009. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/6026>.
51. Освітні технології : навч.-метод. посібн. / [О. М. Пехота, А. З. КікTENKO, О. М. Любарська та ін.]. Київ : 2001. 256 с.
52. Особистісно-зорієнтоване виховання: навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 2008. С. 107.
53. Погорелова Т. В. Формування комунікативної компетентності першокласників. *Початкове навчання та виховання*. 2018. № 13–15. С. 44-50.
54. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. (під заг. ред. О. В. Овчарук). Київ, 2004. 111 с.
55. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
56. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2011. 135 с.
57. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019>.
58. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93>.
59. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
60. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011>

61. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011>.
62. Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства: монографія. За ред. С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко. Київ-Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
63. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975
64. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для студ. ВНЗ. Київ : Грамота, 2013. 504 с.
65. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручн. для студ. пед. факультетів. Київ, 2002. 368 с.
66. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова: підруч. для 4 класу загальноосвіт. навч. закл. Київ, 2015. 192 с.
67. Савченко О. Я. Мета і результат уроку в контексті компетентнісного підходу. *Початкова школа*. 2015. №3. С.10–16.
68. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посіб. для вчителя. Київ, 2007. 334 с.
69. Савченко О. Я. Моя домашня читальня. Посібник для позакласного читання в 4 класі: навч. посіб. для загальноосвіт. навч. закл. Київ, 2015. 176 с.
70. Савченко О. Я. Найважливіші результати початкової освіти. Навчання і виховання учнів 4 класу. Київ, Початкова школа, 2005. 638 с.
71. Савченко О. Я. Робота з текстом на уроках читання в 2 класі. *Початкова школа*. 2009. № 10. С. 8-12.
72. Савченко О. Я. Формування у молодших школярів уміння працювати з підручником. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць*. Випуск двадцять дев'ятий. Частина 1. Педагогіка. Дрогобич, 2014. 252 с.

- 73.Савченко О. Я. Я люблю читати: навч. посібн. з літературного читання для учнів 3 класу. Київ, 2014. 160 с.
- 74.Смілянець С. Комунікативна компетентність учнів. Використання інтерактивних вправ для формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Початкова освіта*. 2017. № 9. С. 14-19.
- 75.Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
- 76.Українська психологічна термінологія: словник-довідник: за ред. М.-Л. А. Чепи. Київ, 2010.
- 77.Фіцула М. М. Педагогічка вищої школи: навч. посіб. Київ, 2006. 256 с.
- 78.Ходань О. Л. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота : зб. наук. пр. Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2015. Вип. 29. С. 232-235.
- 79.Хома О., Ліба О. Формування компетентностей у молодших школярів в контексті сучасних освітніх реформ. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 2. С. 291-302.
- 80.Хорошковська О. Н. Текстоцентричний підхід і його реалізація в підручниках з української мови для 3–4 класів ЗНЗ з мовами навчання національних меншин України. *Проблеми сучасного підручника*. 2014. Вип. 14. С. 810–816.
- 81.Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3,4 класах серії «Шкільна бібліотека». Львів, 2016. 192 с.
- 82.Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1,2 класах серії «Шкільна бібліотека». Львів, 2016. 160 с.
- 83.Шевцова Л. С. Методика застосування мовленнєвих ситуативних завдань: методичний посібник. Житомир, 2004. 94 с.
- 84.Шевченко Є. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2005. № 24. С. 4–6.

- 85.Щербань С. І., Коротун І. Інтерактивні техніки і технології групової роботи на уроках. *Початкова освіта*. 2007. № 4.
- 86.Щербина В. І., Волкова О. В., Романенко О. В. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури. Харків : Вид. група «Основа», 2005. 96 с.
- 87.Hymes D. H. On Communicative Competence. *Sociolinguistics: selected readings*. In J. B. Pride and J. Holmes (eds). Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269 – 293.
- 88.Swain M., Canale M. Theoretical basis of communicative approaches in the process of teaching a second foreign language: applied linguistics. Oxford : Oxford University, 2002. P. 42-47.